

# تۆرك يوردى

توركلرك فائدهسنه چاليشير

## TÜRK YURDU

Türklerin Fâidesine Çalışır

YIL: 6 SAYI: 145 (11 Teğrînievvel 1333-11 Ekim 1917)

*O n b e ş g ü n d e b i r ş e k e r*

*Kadın Aşkı / Yusuf Ziya*

*Balkonda / Faruk Nafiz*

*Yüksek Tepelerde / Hasan Zeki*

*Tarih: Türk Büyükleri veyahut Türk Adları / Besim Atalay*

*Fikret İçin Borçlarımız... / Müştak Sıdkı*

*Süleyman Paşazâde Sami Bey / Ruşen Eşref*

*Türk Âleminde: "Türk Sözü" ve "Rusya Müslümanları" / Mehmed Muhlis*

*Vefat: Süleyman Paşazâde Sami Bey / \*\*\**

*Türklük Şuûnu: Türk Ocağı'nda Ziyafet ve Bayram Merasimi-*

*Akçuraoğlu Yusuf Bey / \*\*\**

*İdareden / \*\*\**

## TÜRK ÂLEMİNDE

### “TÜRK SÖZÜ” VE “RUSYA MÜSLÜMANLARI”

“Türk Yurdu”nun 143. sayısına da aynen derc etmiş olduğumuz veçhile telgraf ajansları Rusya’daki Türk-İslâm kardeşlerimize Rus Hükûmetinin zulüm ve taaddî etmekte olduğu haberini getirmişlerdi. Bu haber, zulmün hayli geniş mikyasta olduğunu söylüyordu. Esas itibariyle bîtaraf menbalardan gelen bu havadisın doğru olup olmadığı hakkında bir fikir beyan etmemekle beraber, İstanbul matbuâtının bu havadisi tarz-ı telâkkisine dair biraz söz söylenirse; zannederiz, faydadan hâlî olmaz.

Kendi milletini idrak etmiş, kendi gayesini anlamış kavimler böyle meseleleri, velev ki küçük de olsun, kendileri, kendi gaye ve menfaatleri için kullanmayı çok alâ bilirler. Balkan kavimleri hakkında Rusya matbuâtının, senelerce neler yazdığı, nasıl propagandalar yaptığı malûmdur. Türkiye topraklarında burnu kanayan bir fert için dışarlarda dün ne kadar gürültüler çıkarıldığı, yaygalar koparıldığı ve emsâlinin bugün bile ara sıra devam etmekte olduğu inkâr edilemez bir hakikattir. Böyle yapanların, yaptıklarında kendileri için menfi ve müspet, uzak ve yakın bir menfaat umdukları da herkesin anlayabileceği birşeydir. Fakat böyle misaller ve güzel fırsatlar varken İstanbul matbuâtının uyuması, tembelliği, Türk âlemine lâkaydılığı, bilmeyiz ki, ne diyelim, bir kusur değil midir?

Emsalinde başkaları için bir menfaat mevcut olduğu tasdik edilen bir meselede ağır kapayıp durmak, matbuâtın idealistliğiyle değil, maddî ve amelîliğiyle bile uyuşabilir mi?

“Türk Yurdu” uzakta kalan Türk kardeşlerinin kara haberlerini işitmekle müteessir olmakla kalmamış, İstanbul matbuâtının bu lâkayd hâlini görerek tesiri iki kat olmuştur.

Çok eskiden beri iddia edegeldiğimiz veçhile Türklüğü kurtaracak cereyanlar, hakikî milliyet duygu ve düşünceleri İstanbul’dan değil, taşradan, halk arasından, milletin asıl öz sinesinde doğacaktır. İstanbul şairleri “Venüs” şarkıları terennüm ederken... milletin sınırlarını korumak için sinisini geren, milletin istikbâlini kurtarmak için mal, kan ve canını veren halk, fedakâr Anadolu uzaktaki kardeşlerini de unutmamış, onun da sesine mü-

terakkîb durduğunu gösteriyor. İstanbul’a nispeten çok zavallı, çok güzide sayılan Anadolu kendi milliyetini, kendi milletini, kendi menfaatini bağırarak müdafaa etmek istiyor. Kendi benliğine doğru gitmekte olan Anadolu -İstanbul gazeteleri gibi bizce ikinci derecede mühim havadisten bahsedeceğine- Şimâl ve Şark Türklerinden, Rusya Müslümanlarından bahsediyor. Geçen sene Lozan’da mahkûm milletler kongresi toplanırken Rusya’da sakin Türk akvâmından intihab olunarak giden murahhaslar müteaddid muhtıralar vermişlerdir. Almanya ve saire gibi bazı memleketlerde defalarca basılan ve bahs olunan bu muhtıralardan bahs etmek lüzumunu anlayan yine bir taşra gazetesi, Selçuk Beyi Ertuğrul’un ilk hutbe okuttuğu “Bağdat”ta çıkan “Zühûr” gazetesi olmuştu. Bu defa da Rusya’da Türklere karşı irtikab edilen mezalime karşı müteessir olduğunu gösteren, Türklerin menfaati için yüksek sesle bağırın yine bir Anadolu gazetesi, eski Selçukî payitahtında çıkan “Türk Sözü”dür. Türkçülükte gösterdiği samimiyetinden, gayretinden dolayı takdir etmekte olduğumuz “Türk Sözü” bir nüshasını bu Rus mezalimine tahsis etmiştir. Ajansın haberini, büyük matem alâmeti olan kara çizgi içine almıştır. Gazetenin mezkûr nüshasındaki bir makaleyi aynen “Yurt”a alıyoruz.

### Rusya Müslümanları

“Geçtiği tarih ve ( ) numaralı ajansı, Rusya’daki din ve kan kardeşlerimiz hakkında bu hunhar idare tarafından yapılan itisafâtı musavver idi. Türkistan’da yine elli bin Türk’ün kanına girilmiş. Bunu okuduğum zaman âmâl-i milliyeleri uğrunda artık canlarını, hayatlarını hiçe sayan bu yüksek ruhlu ırkımın şu büyüklüğü karşısında secdeler ettim. Bu ihtilâl artık bu melûn zinciri Türklerin boynundan çıkararak yakın bir istikbâlde “Kerenski”nin ayağına takacağına şüphe etmiyorum. Artık Türkler Novye Vremya’nın korktuğu gibi asırlardan beri devam eden uykusundan uyandı. Türkistan’da millî emeller uğrunda dökülen her damla kan, elbette Türk’ün ruhunda haklı ve feyyâz bir intikam uyandıracaktır. Ben ajansın bu kara haberi karşısında kardeşlerimin ufûlüne ağladım. Fakat mütesellî idim. Şüphesiz kendisini, kendi milletini geçmiş olan Türklerin akıllara hayret veren bu intibahı elbette Rusya’yı bir daha namussuz kılıca sarıltacaktı. Fakat ne fayda olur, her damla Türk kanında milyonlarca gizli emeller, gayeler var! O kanlar toprağa değil Türk kâinatına, Türk âlemindeki büyük kalplere dökülüyor. Bu ihti-

lâlden, bu imha siyasetinden bizim alacağımız hisse intibahı daha ziyade inkişaf ettirmek için 326 senesinde "Rusya ve Müslümanlar" serlevhası altında Novye Vremya gazetesi tarafından neşredilen bir makaleden bazı parçaları nakletmekle beraber Müslüman ibtidaî mektepleri tedrisat kanun layihasının müzakeresi esnasında Kazan mebusu Sadri Efendinin mebuslardan Aleksiyef'e karşı Duma'daki müdafaâtını zikredebeyim. Rusların bu meşhur panslavist gazetesi bakınız ne diyordu: "Yirminci asrın ibtidasında bütün dünyadaki ahali-i İslâmiye asırlardan beri uyumuş olduğu uykusundan kalktı. Rusya, hususiyetle Türkiye'deki inkılâbâtı dikkatle takip etmelidir. Zira milyonlarca Müslüman tebaası beyninde bu vekayiin aks-i tesiri mutlaka olacaktır. Rusya'daki ahali-i İslâmiyenin kendi kavmiyetlerini hissetmeleri hükümetimizce ehemmiyetli telâkkî olunması lâzım gelen bir keyfiyettir. "Dikkat edelim! Malûmdur ki Rusya'da otuz milyona karib Türk ve İslâm ahâli vardır." Novye Vremya artık derin uykudan uyandıgımızı tehâlükle zikretmekle beraber bilhassa Türkiye'deki inkılâbâtın Müslüman tebaası beynindeki aks-i tesirden korkuyor ve Türk kardeşlerimizin bilhassa kendi kavmiyetlerini hissetmelerini ehemmiyetle telâkkî ediyor, hiç şüphesizdir ki lisanen, dinen, ırken bir olan kardeşlerimiz bilhassa temeli zulüm ile atılmış bir idarenin zinciri altında daha kalamazlardı. Ve kalamayacaklarını yine bizim hukukumuz için olan şu ihtilâllerle bütün Türk'ün âlemine bir daha gösterdiler. Ve son zamanlarda, Osmanlı Türklerinin Novye Vremya'nın pek telâş ettiği milliyete doğru büyük bir azimle gitmeleri Türk'ün büyük vahdetinden endişe eden Rusya'ya bu imha siyasetini takip ettirmiştir. Kerenski istediği kadar öldürsün Türkistan'ın, Kafkasya'nın, Azerbaycan'ın münevver Türklük simâsı altında bir fert te kalsa elbette Türk'ün büyük hegemonisi meydana gelecektir. Sonra Novye Vremya, Türkistan İslâm mekteplerindeki usûl-i cedîde programından da kuşkuluyor. Ve diyordu ki: "Müslüman mektepleri programına, lisan nâmıyla bütün akvam-ı Türkiye lehçelerini tevhid etmek fikriyle Osmanlı dili de idhal edilmiştir. Mekâtib-i mezkûrede Türkiye tarih ve coğrafyası tedris olunduğu gibi Dersaadet'te çıkan kitaplar dahi okutturulmaktadır, hatta bazı mektep talebesine Osmanlı üniforması giydirilmektedir." Bakınız bir kere!.. Artık Rusya'nın açık olan şu siyasetine karşı mütalâa ilâvesine lüzum görülmezse de korktuğu noktanın bizce daha yeni idrâk edilmiş olduğuna teessüf etme-

liyiz. İslâmlığı kadar milliyetini de yükseltmiş bu kardeşlerimizin intibahından biz daha yeni haberdar oluyoruz. Hâlâ da selâmetin hangi yolda olduğunda tereddüd eder gibi bir vaziyet gösteriyoruz. Artık Harb-i Umûmî bize gösterdi ki evvelden beri hele Meşrutiyetten sonra gerek mekteplerindeki vaziyet ve programlarıyla gerekse sair kıyılarıyla bize ellerini uzatan büyük ruhlu ırkımızı biz ihmâl edemeyeceğiz. Hülya arkasından koşmalıyım! Bizi tanımayan artık biz de tanımayacağız. Sonra Novye Vremya, Türkistan'daki mekâtib-i İslâmiyenin yüksekliğinden tehâşî ediyor. Her sene binlerce talebe terbiye edildiğini ve mektep sıraları üzerinde Pantürkizm efkârının neşredildiğini beyân ettikten sonra ahali-i İslâmiyenin meskûn olduğu yerlerde ahvâl ve hususât-ı mahalliyyeye bihakkin âgâh olabilecek memurlar bulundurulmasını tavsiye ediyor, İngiltere'nin Hindistan'daki usûl-i idaresini tahsin ederek hükûmetin nazar-ı dikkatini celbediyor. İşte Rus gazetesinin evvelden beri söylediği şey çıktı. Fakat kendisinden, kendi ırkıdan adımlarca ileride yürümekte olan tebaa-i Müslimenin bu hareketini ne Kerenski'nin katli âmı ne de Novye Vremya'nın endişeleri durdurabilir. Bu katiller, bu imhâ kalbimizi artık uyanmış olan bir neslin adımlarını durdurmak değil, koşmak, gagesine, mefkûresine doğru koşmak için bir tazyâne-i teşviktir. Yine o sene Müslüman mekâtib-i ibtidaiyesi tedrisatına ait kanun lâyhasının Duma'da müzakeresi esnasında azadan Aleksiyef'in şu sözleri de bizim için en parlak bir intibah levhası olduğundan dikkate lâyıktır. Aleksiyef: "Müslümanlar'ın mekâtib meselesinde âmâl-i siyasiyeleri var. Bilhassa Türkçe dedikleri, Osmanlı Türklerinin dilidir. Bunu öğretmekten maksat da ecnebî Türklerle birleşebilmektir. Tatarların bu metâlibâtı sırf makâsıd-i siyasiyeden neş'et ediyor." demişti. Buna mukâbeleden Duma azasından Kazan Mebusu Sadri Efendinin cevabı bakınız ne büyük bir müdafaai meşrûdudur. Sadri Efendi: "Türkler'in ittihadı bu günlerde vukûa gelen bir hâdise değildir, bu pek uzak bir mazide olup bitmiş bir vâkıdır. Birçok asırlar evvel Cengiz Han'ın fütuhâtı neticesi olarak umûm Türkler birleşmişti. Rusya Müslümanları bazılarının zannettiği gibi Tatar değil Türk'tür. Zaten Tatar kelimesi ilmî, tarihî bir kelime değil sırf bir tabir-i askerîdir. Cengiz'in orduları hep Türk idi. Cengiz evlâd ve ahfâdından kalma âsâr-ı atıka, Rus ordularının hazâin-i evrakında mevcut ordu ve hanların fermanları saf Türkçe ile yazılıdır. Bu cihetle Rusya Müslümanları Türk

oğlu Türk'türler. Cümlesinin lisânı birdir, Türkçedir. Ancak ehemmiyetsiz şive farkları var. Hâsılı Rusya Müslümanları dinen Müslüman cinsen hep Türk'tür." Kazan'ın bu muhterem evlâdının şu sözleri bizim için de ne büyük bir ümidi, ne şanlı bir istikbâli gösteriyor. Yirmi milyonluk ve müttehid bir ırkın ruhunu söyleyen Sadri Efendinin bu sözlerini ruhumuzda zeval bulmaz bir manevî cevher olmak üzere saklamalıyız. Evet Tatar, Kırgız, Nogay, Tarancı, Yakut, bunlar Türklüğün ebedî ve muazzam ağacı üzerinde duran yine ebedî dallardır, kök birdir. Binaenaleyh tarihimizin bazı tarafgirlik ilcâsıyla muazzam bir hegemonî meydana getirmeye sa'y eden Cengiz'e vukû bulan hücumu, görüyoruz ki ırkdaşlarımızca fâhiş bir hata-yı tarihî telâkkî ediliyor. Bundan başka Sadri Efendi Rusya Hükûmetinin Müslüman mektepleri için "Kendi lisanlarında mektep istiyorlar. Ama acaba edebî bir lisanları var mıdır?" gibi vâhi iddialarına karşı yine Duma'da: "Taaccüb ederim bilmeli idiniz ki Türk edebiyatı da tıpkı Rus edebiyatı gibi zengin bir edebiyattır. Edebiyat-ı Türkiye öyle kadim âbidelere mâliktir ki ulemâ-yı garp tetkik ederken mütehayyir kalıyorlar. Orhun mahkûkatını, Kutadgu Bilig'i, Ali Şir Nevâî'yi, Babür Han'ı yetiştiren bir kavme edebî lisanınız var mı diye sorulmak ne demektir?" İşte Sadri Efendinin vâkıfâne mütalâaları o vakit Aleksiyef'i durdurmuştu. Fakat Türk Müslümanların hiçbir yerdeki Müslümanlara kıyas edilmeyecek sûrette yükselmesi o vakitki Aleksiyef'in yerine şimdi Kerenski'nin gayzını mucib oluyor. Bunlar millî bir emel için çarpan kalpleri parçalamak istiyorlar. Biz de artık tam manasıyla milliyetin rehakâr eline sarılmamız. Bizim için ölen, bağırان kardeşlerimizin kanlarını ancak bu büyük ittihad telâfi edecektir. Biz onlarla birleşeceğiz. Bu, Türk millî mefkûresini meydana getirecek en yeni ve artık son esas olacaktır.

*Mehmed Mublis*

## VEFAT

### SÜLEYMAN PAŞAZÂDE SAMİ BEY

Türk dünyası fazilet ve edep rükünlerinden birisini daha kaybetti. Memleketimizin talim ve terbiye hâdimlerinden, Fikret-Halid Ziya mekteb-i edebîsi azalarından Sami Bey birkaç gün evvel dokunmuş olduğu soğuktan müteessir olarak, kurban bayramınının 28 Eylül'e rast ge-

len birinci Cuma günü öğleden sonra saat dörtte artık "iğrenmiş" olduğu hayata veda ederek aramızdan çekildi. Sami Bey, daha henüz ihtiyar olmadığı hâlde, mensup olduğu mektebinin, mesleğinin tarihe karıştığını gören ediplerimizdendir. Onun "Süleyman Nesib" tahallusuyla hizmet ettiği, çalıştığı "Edebiyat-ı Cedîde" mektebi bugün "Fecr-i Âtı" ve "Türkçülük" cereyanları arkasında, tarihin -nüfûzlu nazarlara gizleyemeyeceği- devreleri arasında kalmıştır. Bununla beraber "Süleyman Nesib" merhum bugün bile yaşayanlardandı: O -zaten eskiden de olduğu vechile- şiir ve edebiyatıyla değil, ahlâk ve faziletleriyle, hamiyet ve ifranıyla aramızda yaşadı, yaşıyordu ve daima yaşayacaktır. Resmî ve ilmî birçok hizmetler ifâ etmiş olan Sami Beyin vefatı zayıttandır. Resmî mevki ve ilmî iktidarı ile beraber ahlâk ve faziletini telif edebilen zatlara pek seyrek nâil olmakta olan Osmanlı Türklüğü nâmına Sami Beyin vefatına çok müteessir olduk.

Kederli ailesine, akraba ve dostlarına beyân-ı taziyet ederiz.

*Türk Yurdu*

Bugün "Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti" reisi ve "Maarif Nezareti Telif ve Tercüme Encümeni" azalarından bulunmakta iken Sami Bey, 93 İnkılâbı fedakârlarından Şıpkı Kumandanı Süleyman Paşa merhumun mahdumu olup 1283'te doğmuştur. Buna göre ancak elli yaşında vefat etmiş demektir.

Sami Bey merhum hakkında hayli malûmatı ve aynı zamanda, çokluğun bakışını da göstermekte olduğundan gündelik arkadaşlarımızın, vefatı münasebetiyle yazmış oldukları satırlardan bazı yerlerini aynen buraya alıyoruz:

### 1333 senesi 1 Teşrînievvel tarihli "Sabah"tan:

"Müteveffa Mekteb-i Mülkiyede ikmal-i tahsil etmiş ve maarif mesleğini ihtiyar ederek son nefesine kadar memleketin maarifi için çalışmıştır. Sami Bey mektepten çıktıktan sonra evvelâ Bursa İdadîsi müdürlüğünde bulunmuş, bir müddet sonra Bursa Maarif Müdürlüğüne tayin edilmiştir. Bursa'dan sonra aynı memuriyetle Bağdat ve Cezayir-i Bahr-ı Sefid'de bulunmuştur. Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'a gelen Sami Bey sırasıyla tedri-